

Nr 70.

Av herr **Johansson, Johan Bernhard, m. fl.**, med förslag till lag om ändrad lydelse av 62 § i ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910.

Enligt 21 § i ensittarlagen äger densamma icke tillämpning beträffande område, som tillhör kronan eller ingår i tomtindelning, ej heller i fråga om mark i samhälle, för vilket skall föras fastighetsregister enligt de för stad meddelade bestämmelser.

I förarbetena till ifrågavarande lagstiftning hade bestämmelserna om undantag från tillämpningen därav en ännu vidsträcktare omfattning. I *torp-kommissionens* förslag år 1911 undantogs lägenhet, som tillhörde kronan, stad eller annan kommun, municipalsamhälle, stiftelse eller fideikommiss; och enligt ett av *egnahemssakkunniga* år 1913 avgivet förslag skulle lösningsrätten ej gälla lägenhet, som tillhörde kronan, allmän inrättning, stiftelse eller fideikommiss. Av dessa undantag blev allenast det, som avsåg kronan tillhörig egendom, bibehållet i det förslag, som av Kungl. Maj:t framlades för 1918 års lagtima riksdag. Rörande berörda undantag anförde chefen för justitiedepartementet (Eliel Löfgren) följande: »De båda tidigare förslagen gjorde från lösningsrättens tillämpning undantag för jord i allmän ägo eller tillhörig stiftelse eller fideikommiss. Av dessa undantag har i föreliggande förslag endast det, som avser kronan tillhörig egendom, bibehållits. Det torde vara lämpligt att, liksom denna ej kan bliva föremål för expropriation, ej heller den nu föreslagna lösningsrätten kan göras gällande i fråga om densamma. Härutöver hava vissa nya bestämmelser om undantag införts i lagen. — — —»

Att i den kungl. propositionen undantagits — förutom vissa områden, varom nu icke är fråga — allenast kronan tillhörig jord, föranledde anmärkningar i en vid nyssnämnda riksdag inom första kammaren av herr K. J. Ekman väckt motion (nr 146). Motionären ville från lagens tillämpningsområde undantaga jämväl jord, som ägdes av stiftelse, och sådan jord, som vore anslagen till ecklesiastiskt ändamål.

Lagutskottet, till vilket propositionen, och motionen remitterades till förberedande granskning, hemställde om bifall till propositionen och avslag å motionen i berörda del. I en inom utskottet avgiven reservation yrkades, att de av Kungl. Maj:t föreslagna undantagen skulle utsträckas jämväl till vad i herr Ekmans motion föreslagits.

Första kammaren biföll reservationen, under det att andra kammaren godkände utskottets hemställan. Vid sammanjämkning segrade andra kamma-

rens beslut. Vid sammanjämningsförslagets behandling i andra kammaren yttrade statsrådet Löfgren, i anledning av framställd fråga, om ecklesiastik jord inginge i eller vore undantagen från den föreslagna lagens tillämplighetsområde, att sådan jord icke undantagits *utan att lägenhetsinnehavare på ecklesiastik jord i allmänhet vore lösensberättigad*, men att, om i ett eller annat fall ett boställe, som användes för kyrkligt ändamål skulle vara i jordeboken — således rent kameralt — upptaget såsom krono, föreläge icke någon rätt till lösen.

Av den utredning, som *kronolägenhetskommissionen* sedermera verkställt i saken, framgår dock, att övertvägande antalet ecklesiastika boställen i jordeboken upptagits under kronotitel, vadan således lägenheter å dem icke kunna bliva föremål för inlösen enligt ensittarlagens bestämmelser.

Enligt 62 § av gällande ecklesiastika boställsordning av den 9 december 1910 finnes emellertid en viss om än ock mycket inskränkt rätt för Kungl. Maj:t att avyttra ecklesiastik jord. Nämda författningsrum har nämligen följande lydelse: »Är prästgård med hänsyn till boställshavarens tjänsteverksamhet olämpligt belägen, eller kan eljest på grund av särskilda omständigheter boställe eller del därav ej för sitt ändamål bibehållas utan synnerlig olägenhet eller mot skälig avgift utarrenderas, må boställe eller del, varom nu är sagt, efter Konungens beprövande utbytas mot annan fastighet eller ock försäljas. Lag samma vare, där löneboställe eller del därav till följd av belägenhet i eller invid stad eller stadslignande samhälle kan med synnerlig fördel styckas till tomter. Giver Konungen tillstånd till utbyte eller försäljning, ankomme ock på Konungens prövning huruvida i anseende därtill, att boställets avkomst helt eller delvis ingått till kyrkofonden, för det samma betingad mellangift eller köpeskilling eller någon del därav skall överlämnas till nämnda fond.»

Inom riksdagen har vid upprepade tillfällen efter tillkomsten av 1910 års boställsordning väckts ett flertal motioner, avseende utökning av den rätt till försäljning av ecklesiastik jord, som boställsordningen medgiver.

Vid 1911 års riksdag väckte sålunda herr *E. Åkerlund* i andra kammaren motion om utredning rörande upplåtande till småbruk av bland annat de ecklesiastika boställena tillhörande jord med dess i allmänhet förmånliga läge och underhaltiga byggnader. Jordbruksutskottet avstyrkte motionen, vad de ecklesiastika boställena anginge, under hänvisning till 62 § i ecklesiastika boställsordningen samt under förklarande, att fråga om försäljning av de ecklesiastika boställena i större utsträckning, än som enligt nyssberörda stadgande funnes medgivet, måhända i framtiden kunde komma att uppstå, men att, då beslut om dessa fastigheters disposition så nyligen fattats, utskottet ansåge sig icke kunna förorda bifall till motionärens förslag om utredning, huruvida ej nämnda beslut redan borde ändras.

Motionen blev i dess nu förevarande del av båda kamrarna avslagen.

År 1912 väckte herr *Åkerlund* i andra kammaren en motion i väsent-

ligen enahanda syfte som den vid 1911 års riksdag väckta, men blev även denna motion i nu förevarande del av båda kamrarna avslagen.

En av herr *Akerlund* vid 1913 års riksdag inom andra kammaren i ämnet väckt motion, syftande till att inägojorden jämte nödig skog och betesmark å de ecklesiastika boställena måtte utan vidlyftiga omgångar kunna uppdelas och försäljas till småbruk, föranledde ej heller någon riksdagens åtgärd, därvid till stöd för motionens avstyrkande av vederbörande utskott åberopades, att Kungl. Maj:t den 10 juni 1912 tillkallat särskilda sakkunniga, den s. k. kronolägenhetskommissionen, med uppdrag att verkställa utredning av frågan om upplåtelse av kronojord till egna hem, därvid hänsyn även skulle tagas till frågan om jordupplåtelser från de ecklesiastika boställena.

I anledning av en av herr *Öberg* vid 1915 års riksdag inom andra kammaren väckt motion anhöll riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 27 maj 1915 om utredning, i vilka fall och under vilka villkor torpare och lägenhetsinnehavare å ecklesiastika boställen kunde i vidare mån än då vore medgivet beredas möjlighet att förvärva av dem brukade jordområden.

Med anledning av denna riksdagsskrivelse fann Kungl. Maj:t den 26 juni 1915 gott uppdraga åt förut nämnda s. k. kronolägenhetskommissionen att verkställa jämväl den sålunda begärda utredningen.

Vid 1920 års riksdag förekommo ånyo motionsvis väckta spörsmål om upplåtelse av ecklesiastik boställsjord till egna hem ävensom om beredande åt lägenhetsinnehavare å sådan jord av ärftlig och tryggad besittningsrätt till de innehavda lägenheterna.

Sålunda hemställde herr *Torgén* i motion inom andra kammaren, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruledes genom ändring i gällande bestämmelser rörande försäljning av ecklesiastik boställsjord större möjligheter kunde vinnas för dylik jords upplåtelse till egna hem. — Ifrågavarande motion avstyrktes av vederbörande utskott under hänvisning till att det däri framförda spörsmålet vore föremål för utredning av kronolägenhetskommissionen, och att tillika den 20 oktober 1919 tillkallats sakkunniga för att inom ecklesiastikdepartementet biträda med revision av förordningen den 15 september 1911 angående utarrendering av prästerskapets löneboställen. Denna utskottets hemställan bifölls av båda kamrarna.

Vidare hemställdes i väckta motioner av herr *Wohlin* m. fl. i första kammaren och av herr *Olsson* i Kullenbergstorp m. fl. i andra kammaren, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att genom kyrkofondskommittén eller eljest, på sätt som funnes lämpligast, måtte föranstaltas om utredning, i vad mån den ecklesiastika jorden inom riket kunde i vidsträcktare omfattning, än vad som för närvarande vore författningsenligt möjligt, styckas och upplåtas i och för nybildning av mindre men självständiga jordbruk, samt för riksdagen snarast möjligt framläggas

resultatet av en sådan utredning jämte förslag till av utredningen betingade ändringar i den ecklesiastika boställsordningen och andra ifrågakommande författningar. I motion i andra kammaren hemställdes härjämte av herr *Akerlund*, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning, huruvida icke vidlyftiga och dyrbara ny- och ombyggnader vid de ecklesiastika löneboställena borde undvikas och dessa boställen, där de vore sämre bebyggda, efter det för prästerskapet erforderlig mark och för jordbruket överflödig skog undantagits, i stället försäljas till småbruk, eller ock försäljas i sin helhet eller i större lotter, där byggnaderna vore av god beskaffenhet, samt att Kungl. Maj:t efter verkställd utredning ville förelägga riksdagen och kyrkomötet de förslag, vartill sådan utredning kunde giva anledning.

Slutligen har 1923 års riksdag på motion av herr *Johansson* i Bro i skrivelse till Kungl. Maj:t anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, under vilka betingelser i vidare mån än nu är medgivet möjlighet må beredas till upplåtande av tomtmark från ecklesiastika löneboställen i det av förevarande motion angivna syftet, samt för riksdagen framlägga det förslag, som av utredningen föranledes.

Den 11 november 1920 avgav kronolägenhetskommissionen sitt betänkande i ämnet. Kommissionen har därvid bland annat framlagt ett förslag till ändrad lydelse av 62 § i den ecklesiastika boställsordningen av sådan innebörd, att de huvudsakliga bestämmelserna i ensittarlagen inarbetats i berörda lagrum. I motiveringen till lagförslaget har kommissionen anfört:

»Om alltså lagen om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område icke i allmänhet kan tillämpas för inlösen av lägenheter å ecklesiastika boställen, vill det dock synas som skulle bestämmelserna i denna lag i åtskilliga avseenden kunna tjäna som förebild vid regleringen av den lösningsrätt, som synes böra medgivas innehavare av dylika lägenheter oberoende av respektive boställens jordnatur. Antalet lägenheter å ecklesiastika boställen utgör enligt den för förevarande utredning utarbetade statistik 5,926, därav emellertid 539 å klockarboställen, från vilka tillsvidare kan bortses. Återstående 5,387 lägenheter hava enligt samma statistik en medelareal av 0.71 hektar, varvid är att märka att ett övervägande antal utgöres av rena bostadslägenheter med en areal långt under medeltalet. Upplåtelserna hava skett för obestämd tid i nära 60 procent av alla fall, för vilka uppgift om upplåtelsestid lämnats, för livstid i ej fullt 3 procent fall, för bestämd tid över tjugu år i ej fullt 19 procent fall. Därjämte visar statistiken, att i nära 26 procent fall lägenheten av siste uppgivne innehavaren besuttits mer än tjugu år. För erhållande av ytterligare material för jämförelse med vad 1920 års lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område stadgar angående villkor för rätt till inlösen har gjorts en sammanställning av vad de inkomna uppgifterna innehålla om upplåtelsestid och siste innehavarens besittningstid. Dessa — visser-

igen ganska bristfälliga — uppgifter utvisa, att av 5,387 lägenheter å andra ecklesiastika boställen än klockarboställen 1,003, som upplåtits för obestämd tid eller för bestämd tid över tjugu år, av siste uppgivne innehavaren tillträtts före ingången av år 1896 eller sålunda mer än tjugu år före uppgiftens lämnande.

Beträffande slutligen beskaffenheten av innehavarens rätt till resp. lägenhet må nämnas, hurusom upplåtelsen skett med myndighets tillstånd i 16 procent fall samt att innehavaren i något över 28 procent fall tillerkänts tryggad besittningsrätt enligt kungörelsen den 15 april 1904 eller den 14 maj 1915.

I det frågeformulär, som de sakkunniga på sin tid utsände, begärdes jämväl svar på frågan, huruvida resp. torp och lägenheter ansåges lämpligen kunna fränskiljas bostället, och framhöllos vissa synpunkter till beaktande vid svarets avgivande. Statistiken visar, att av samtliga lägenheter — sålunda även de å klockarboställena befintliga — ej mindre än 3,485 eller 58.8 procent ansetts kunna fränskiljas.

Då i det föregående yttrats, att bestämmelserna i lagen om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område synts kunna i åtskilliga avseenden tjäna som förebild vid regleringen av rätten till inlösen av lägenheter å ecklesiastika boställen, åsyftades uteslutande förutsättningarna för lösningsrätt, icke proceduren för rättens utövning. En av de viktigaste bestämmelserna i avseende å lösningsrätt enligt sagda lag, nämligen att upplåtelsen skall hava skett för viss tid över tjugu år, för livstid eller för obestämd tid samt att lösningsrätt skall inträda i de två första fallen vid tiden då den upplåtna brukanderätten upphör och vid upplåtelse för obestämd tid efter tjugu års förlopp, har emellertid icke synts böra överföras till den av de sakkunniga ifrågasatta nya lagstiftningen. Rätten att efter viss tid återfå upplåten jord har icke samma betydelse, då upplåtelse skett från ecklesiastikt boställe som då den upplåtna jorden är i enskild ägo; och den i och för sig viktiga synpunkten att lösningsrätt icke bör kunna grundas å upplåtelse för ett rent tillfälligt ändamål torde kunna tillbörligt beaktas genom de bestämmelser i övrigt, som böra stadgas för rätt till inlösen. Viktigast bland dessa är att lägenheten är så bebyggd, att därå finnes nöjaktig bostad för lägenhetshavaren och hans familj, samt att av det värde, lägenheten med därå befintliga byggnader äger, minst en fjärdedel belöper å lägenhetshavaren tillhöriga byggnader. Då denna bestämmelse sålunda synts böra gälla även i avseende å inlösen av lägenheter å ecklesiastika löneboställen, hava till förekommande att rätt till inlösen påyrkas beträffande områden, som upplåtits för sommarvillor eller eljest för tillfälliga ändamål, de sakkunniga tillika funnit böra krävas, att den ifrågavarande bostaden skall vara avsedd för stadigvarande behov. Bestämmelsen i 1920 års ofta nämnda lag, att den nöjaktiga bostaden skall hava funnits den 1 januari 1919, torde åsyfta att förekomma spekulation i upplåtelser av det slag, lagen avser,

i beräkning att framdeles kunna genom tvångsinlösen förvärva äganderätt till det upplåtta området. I avseende å lägenheter å ecklesiastika boställen torde behov av ett motsvarande korrektiv knappast vara för handen, då arrendatorer icke kunna upplåta lägenheter och de båda kungörelserna om tryggad besittningsrätt, vilka till redan skedda upplåtelser begränsa möjligheten att erhålla sådan rätt, väl bort motverka tillkomsten av upplåtelser från boställsinnehavares sida. Möjligen kunde ifrågasättas att begränsa inlösningsrätten till sådana fall, då antingen upplåtelsen skett med vederbörande myndighets godkännande eller ock tryggad besittningsrätt tillerkänts lägenhetsinnehavaren. De sakkunniga hava emellertid trots det vara lämpligare att prövningen, huruvida inlösen av lägenheten kan äga rum utan åsidosättande av resp. löneboställes eller prästgårds intresse, sker då fråga om rätt till inlösen väckes. Men då det syntes önskvärt, att villkoren för inlösen av lägenhet å boställe av krono-natur blivit så vitt möjligt ensartade med redan stadgade villkor för inlösen enligt 1920 års lag av lägenhet å boställe, som ej tillhör kronan, hava de sakkunniga tillika upptagit bestämmelsen, att den nöjaktiga bostaden skall hava funnits den 1 januari 1919. Att sådan bostad skall finnas även vid den tid, då fråga om lösningsrätt väckes, framgår av det redan anförda, men då, enligt de sakkunnigas mening, denna fråga bör kunna väckas när som helst under besittningstiden, hava de sakkunniga icke haft anledning att, på sätt skett i 1 § av 1920 års lag, härutinnan uppställa några villkor, som hänföra sig till upplåtelsetidens slut.

Den procedur, som stadgas i 1920 års lag om rätt att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område, innefattar ett slags expropriationsförfarande; åtskilliga av lagens bestämmelser avse att reglera förhållandet mellan en inlösande nyttjanderättshavare och innehavare av inteckningar i stamfastigheten. Då kronan tillhörig fastighet icke är föremål för expropriation och inteckningar i sådan fastighet icke pläga förekomma, är sagda procedur icke lämplig för nu ifrågavarande ändamål. I stället har synts som kunde — då Konungen enligt ecklesiastik boställsordning prövar där omhandlade frågor rörande försäljning av jord, hörande till prästerligt boställe, oberoende av boställets jordnatur — åt Konungen överlämnas att avgöra jämväl uppkommande frågor om inlösen av lägenheter å dylika boställen.

Bestämmelser i ämnet hava upptagits i ett förslag till lag om ändrad lydelse av 62 § i ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910. Att de nya bestämmelserna icke skola föranleda inskränkning i den rätt, som jämlikt lagen om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område kan tillkomma innehavare av lägenhet å ecklesiastiskt löneboställe, har synts böra utsägas i en promulgationsbestämmelse.»

Av det förestående framgår, att vid ensittarlagens tillkomst man utgått från att den större delen av den ecklesiastika jorden, såsom icke varande av krono-natur, fölle under lagens tillämplighetsområde och att sålunda

lägenhetsinnehavare på ecklesiastik jord i allmänhet vore lösensberättigad. Såsom kronolägenhetskommissionen påvisat, torde emellertid så icke i allmänhet vara förhållandet. Det torde därför icke vara en orimlig begäran, att en sådan ändring i lagstiftningen vidtages, att den vid lagens tillkomst förutsatta rätten bliver förverkligad. Den ändring i ecklesiastika boställsordningen, som sålunda förutsattes, är av den lagtekniskt enkla beskaffenhet, att riksdagen icke bör kunna hysa tvekan om möjligheten att, ehuru proposition i ämnet icke föreligger, kunna för sin del antaga densamma. Till grund för förslaget ligger ju ett betänkande, som avgivits av kronolägenhetskommissionen, vars sammansättning borgar för, att lagförslaget är i formellt hänseende oantastbart. Givetvis bör så ordnas att köpeskilling för sålunda avyttrad jord snarast möjligt åter placeras i annan lämplig fastighet.

Att frågan nu motionsvis bringas under riksdagens prövning är beroende därpå, att ändring i förenämnda boställsordning förutsätter kyrkomötets bifall. Därest frågan icke vinner sin lösning innevarande år, då allmänt kyrkomöte sammanträder, så kan det dröja ytterligare fem år, innan ett lagförslag av förevarande innebörd kan bliva antaget.

Med hänvisning till vad ovan anförts få vi därför hemställa,

att riksdagen för sin del ville antaga följande förslag till

L a g

om ändrad lydelse av 62 § i ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910.

Härigenom förordnas, att 62 § i ecklesiastik boställsordning den 9 december 1910 skall erhålla följande ändrade lydelse:

Är prästgård med hänsyn till boställshavarens tjänsteverksamhet olämpligt belägen, eller kan eljest på grund av särskilda omständigheter boställe eller del därav ej för sitt ändamål bibehållas utan synnerlig olägenhet eller mot skälig avgift utarrenderas, må boställe eller del, varom nu är sagt, efter Konungens beprövande utbytas mot annan fastighet eller ock försäljas. Lag samma vare, där löneboställe eller del därav i följd av belägenhet i eller invid stad eller stadslignande samhälle kan med synnerlig fördel styckas till tomter.

Har lägenhet å löneboställe så bebyggts, att därå den 1 januari 1919 fanns och fortfarande finnes för stadigvarande behov avsedd, nöjaktig bostad för lägenhetens innehavare och hans familj, och belöper av det värde, lägenheten med därå befintliga byggnader äger, minst en fjärdedel å lägenhetsinnehavaren tillhöriga byggnader, vare lägenhetsinnehavaren berättigad att inlösa det till lägenheten hörande område, så vitt Konungen prövar

det kunna ske utan olägenhet för lönebostället eller därintill belägen prästgård.

Giver Konungen tillstånd till åtgärd, som ovan avses, ankommer ock på Konungens prövning, huruvida i anseende därtill, att boställets avkomst helt eller delvis ingått till kyrkofonden, för detsamma betingad mellangift eller köpeskilling eller någon del därav skall överlämnas till nämnda fond.

Denna lag skall träda i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling, men skall ej föranleda inskränkning i den rätt, som jämlikt lagen om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område kan tillkomma innehavare av lägenhet å ecklesiastiskt löneboställe.

Stockholm den 21 januari 1925.

J. B. Johansson,
Fredrikslund.

G. Sederholm.

A. O. Frändén.
